

Csiki Tamás

The Military Balance 2010

A „Globális katonai képességek és védelmi kiadások éértékelése”, azaz a The Military Balance 2010 idén 51. alkalommal jelent meg a londoni Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetének (IISS) gondozásában. A nagy múltú és széles körű adatszolgáltatása kapcsán egyedülálló, egyben nemzetközileg, szakértői körökben is elismert és alapvető forrásként használt kötetnek – mint ahogy az ISS más rendszeres kiadványainak is – a Nemzet és Biztonság eddigi évfolyamaiban kiemelt figyelmet szenteltünk, és 2010-ben sem teszünk másképp.

Mint arra James Hackett, a kötet szerkesztője előszavában rámutatott, a Military Balance 2010 által bemutatott időszakot a globális pénzügyi válság és annak gazdasági hatásai, a globális politikai folyamatok tekintetében pedig az Obama-adminisztráció által képviselt multilaterális külpoliti-

kai irányváltás uralták. Ennek megfelelően a kiadvány nyolc, regionális kérdéseket áttekintő és értékelő fejezete is kitért e kérdésekre. Emellett „a már megszokott” országos védelmi költségvetésadatokat, a nemzeti védelmi szektorok főbb mutatóinak bemutatását, a fegyverzettechnikai eszközpark áttekintését és a katonai képességek széles körű értékelését, valamint a nemzetközi szerepvállalások jellemzését, összehasonlítását kínálja a kiadvány. Különálló rövid esszében India védelmi ipari reformjáról olvashatunk értékelést, és egy, a globális biztonsági kérdéseket áttekintő, a potenciális konfliktusforrásokat bemutató térképmellékletet is találunk a Military Balance 2010-ben. A következőkben a kötet által követett regionális tematika szerint foglaljuk össze a változásokat, értékeljük a folyamatokat.

A Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetének 2010-es legfrissebb kiadványai – több más kiadvánnyal, adatbázissal együtt – elektronikusan elérhetők vagy megrendelhetők az IISS honlapján:

Adelphi Papers 411: Sanctions as grand strategy

Adelphi Papers 410: Towards nuclear zero

Adelphi Papers 409: Climate conflict: How global warming threatens security and what to do about it?

Survival, 2010/3: Europe: Will the centre hold?

Survival, 2010/2: The production of panic

Survival, 2010/1: The pirate problem

Strategic Comments, 2010/21: Hizbullah's alleged Scuds raise storm clouds over Lebanon

Strategic Comments, 2010/20: Unrest in Thailand indicates deeper problems

Strategic Comments, 2010/19: Elections in Myanmar offer hope of change

Strategic Dossiers: Iran's ballistic missile capabilities – A net assessment

Észak-Amerika

Az Egyesült Államok védelempolitikája és a folyamatban lévő katonai műveletek, valamint a képesséfejlesztési törekvések terén már

azt megelőzően is érezhető volt a változtatás szükségessége, hogy Barack Obamát beiktatták az elnöki tisztségbe 2009 januárjában. A folytonosság jegyében, és elfogadva a meghirdetett racionalizálási irányvonalat, Obama megtartotta a 2006 óta hivatalban lévő Robert Gates védelmi minisztert, e célkitűzések meghirdetőjét. A Bush-korszak azonban igen összetett problémákat hagyott örökül az új adminisztrációnak, többek között az iraki és afganisztáni háborúkat, a NATO új stratégiai koncepciójának kialakítását, az orosz–amerikai viszonyrendszert, vagy belöldön a csökkenő–stagnáló védelmi költségvetésből finanszírozott beszerzési projektek és az azokat lefolytató ügynökségek, haderőnemek kiélezett versenyét. Barack Obama ennek megfelelően határozott elképzelésekkel látott neki a szükséges, de sok feszültséggel járó problémák megoldásának.

Irakban David Petraeus tábornokot a kivonulási stratégia felülvizsgálatára kérte fel azzal a céllal, hogy az amerikai csapatok létszámának csökkenése ne teremtse hatalmi vákuumot, és ne adjon teret lázadó csoportok szélsőséges, erőszakos cselekményeinek. Az új terv értelmében az elnök beiktatásától számított 16 hónapon belüli teljes csapatkivonás helyett 19 hónapot hagytak e folyamatra, melynek végén öt harcoló dandár erőben maradnának ameri-

kai csapatok az országban. Ezek Tanácsadó és Támogató Dandároként (*Advisory and Assistance Brigades*), a klasszikus harcoló erők módosított verziójaként állnának fel, kiképzőkkel, katonai tanácsadókkal együtt, de jelentős harci potenciált is megtartva.

A másik háborús műveletben, Afganisztánban 2009. március 27-én fogadták el az új stratégiát az amerikai erők számának jelentős növeléséről és a hagyományos helyett felkelésellenes (*counterinsurgency*) műveletek megkezdéséről, amelyet még David McKiernan tábornok vázolt. A megvalósítás azonban az ISAF élén utódjára, Stanley A. McCrystal tábornokra maradt, aki „az afgán nép védelmét” helyezte a műveletek középpontjába. Ehhez decemberben 30 ezer fős amerikai csapatlétszám-emelés és az afgán nemzeti biztonsági erők kiképzésének ütemes fokozása is hozzájárult.

Stratégiai dokumentumok terén a Military Balance 2010 szerkesztésének idején a Robert Gates felügyelete alatt készült 2008-as *Nemzeti Védelmi Stratégia* volt a legmagasabb szintű hatályos dokumentum, azonban már előkészületben volt a *Négyéves Védelmi Felülvizsgálat (Quadrennial Defense Review – QDR)*, amely végül a 2011-es védelmi költségvetés vitája kezdetén, 2010 februárjában került nyilvánosságra. Már akkor

Az amerikai védelmi költségvetés katonai műveletekre és a globális terrorellenes háborúra fordított kiadásai pénzügyi évek szerint (2001–2010, milliárd dollár)

	2001–2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2001–2010
Irak	0	53,0	75,9	85,5	101,7	130,8	141,1	94,8	65,4	748,2
Afganisztán	20,8	14,7	14,5	20,0	19,0	39,1	43,4	55,2	72,9	299,6
Egyéb biztonságnövelő intézkedés	13,0	8,0	3,7	2,1	0,8	0,5	0,1	0,2	0,2	28,7
Összesen	33,8	81,2	94,1	107,6	212,4	170,4	184,4	150,4	138,6	1082,4

* A 2010-es pénzügyi évre vonatkozó védelmi kiadás-igényeket a Military Balance 2010 adatgyűjtésének lezárásakor (2009. november) még nem hagyták jóvá.

A teljes amerikai védelmi költségvetés pénzügyi évek szerint (2007–2010, milliárd dollár)

	2007	2008	2009	2010*
Katonai személyzet	130,756	139,033	146,463	154,665
Műveletek és fenntartás	240,252	256,223	272,484	276,895
Beszerzés	133,772	165,006	132,676	131,159
Kutatás-fejlesztés	77,548	79,567	80,940	78,944
Katonai infrastruktúra fejlesztése	13,961	22,064	26,376	22,392
Lakhatás	4,024	2,846	3,848	1,959
Egyéb	0,934	9,976	0,961	1,679
Védelmi Minisztérium összesen	602,247	674,715	663,748	667,693
Energiaügyi Minisztérium (védelemmel kapcsolatos kiadások)	17,189	16,636	22,899	17,671
Egyéb (védelemmel kapcsolatos kiadások)	5,696	4,917	6,973	7,416
Védelmi költségvetés összesen	625,851	696,268	693,620	692,780

* A 2010-es pénzügyi évre vonatkozó védelmikiadás-igényeket a Military Balance 2010 adatgyűjtésének lezárásakor (2009. november) még nem hagyták jóvá.

tudni lehetett, hogy a globális terrorizmus elleni háború, amely a „Hosszú Háború” elnevezést is megkapta, továbbra is az Egyesült Államok stratégiai prioritása marad, annak ellenére, hogy a folyamatos tengeren túli katonai műveletek miatt a haderő erősen túlterhelt, és kapacitásait a végsőig igénybe veszi. A haderő felkészítését és műveleti tervezését éppen ezért mindinkább a felkelésellenes műveletekhez igazítják, ahogy azt a korábbi (2006-ban a szárazföldi erők által kiadott) *Felkelésellenes doktrína (FM 3–24 Counterinsurgency)*, majd legutóbb a politikai-tervezési kontextus tekintetében a 2009. januári *Felkelésellenes útmutató (Counterinsurgency Guide)* is alátámasztja.

Ennek költségeit (is) a korántsem korlátlan védelmi költségvetés fejlesztési tételein kell a következő években megspórolni. Obama öt éves védelmi költségvetési terve, összhangban Gates 2009. áprilisi javaslataival, azt a célt tűzte ki, hogy körülbelül csupán az infláció arányában növelik e kiadásokat, és megteremtik a költségvetés kiegyensúlyozottságát. Azonban a gazda-

sági válság hatására mind 2009-re, mind 2010-re a GDP arányában évi 10%-os költségvetési hiányra számítanak az elemzők, amit súlyosítani fog az a népesedési folyamat, amit a „baby boomer”-generáció széles rétegeinek nyugdíjazása – és a kapcsolódó társadalombiztosítási és egészségügyi kiadás – jelent 2008 óta fokozatosan növekvő arányban. Miközben 2000 és 2009 között a védelmi költségvetés reálértéken 75%-kal nőtt, és a GDP 3,1%-áról 4,9%-ára emelkedett, a korábbi szint fenntartása megkérdőjelezhető, a további növekedés pedig egyértelműen lehetetlen.

Ennek azonban több nagy fegyverkezési, fegyverzettechnológiai fejlesztési és beszerzési terv esett áldozatul: törölték az új VH–71 elnökihelikopter-programot, a CSAR–X kutató-mentőhelikopter-programot, a Transformational Satellite-programot, a Future Combat System Manned Ground Vehicle-programot, s a rakétavédelmi rendszer több célpont elleni elhárító eszköz programját. Elhalasztották egy új mélységi bombázó repülőgép tervezési fázisát; 2040-től csökkenteni fogják a repü-

lőgép-hordozó flottát tíz hordozóra (12-ről) stb. Emellett azonban néhány forrást is átcsoportosítottak, így például az F-35 Joint Strike Fighter repülőgépek 2010-ben beszerzendő számát 30-ra emelték (a 2009-es 14-ről, az ötéves ciklus végére összesen 513 darab lesz), és növelték a felderítő, megfigyelő és hírszerző eszközökre fordítható forrásokat.

Latin-Amerika és a Karib-térség

Latin-Amerika esetében – éppen az Egyesült Államok lazuló figyelmének és a növekvő regionális képességeknek köszönhetően – az elmúlt években a térség biztonsági kérdéseinek önálló kezelésére irányuló kezdeményezések körvonalazódtak. Számos és komplex kihívásra – mint egyes esetekben az állami funkciók hanyatlása, a határokon átnyúló szervezett bűnözés, illegális fegyver-, kábítószer- és embercsempészet, fegyveres felkelések, az erőforrásokért folytatott versengés és a környezetszennyezés – válaszokat keresve több regionális együttműködés alakult ki, mint például az UNASUR (*Unión de Naciones Suramericanas* – Dél-amerikai Államok Uniója), a CDS (*Consejo de Defensa Suramericano* – Dél-amerikai Védelmi Tanács) vagy az ALBA (*Allianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América* – Bolívári Szövetség Amerika Népeinek). Emellett a védelmi szektorok és haderők reformja és továbbfejlesztése is folyik szinte minden államban, akár belső, akár külső fenyegetésekkel szemben.

A Dél-amerikai Védelmi Tanács 2009 márciusában a santiagoói nyilatkozattal jött létre, és négy eleme a védelempolitikai, katonai, védelmi ipari és kiképzési együttműködést öleli fel. A szervezet valós tartalommal való megtöltése azonban még várat magára – a regionális együttműködés biztonsági kérdésekben általában még

gyenge lábakon áll, illetve bilaterális megállapodásokon nyugszik.

Az elmúlt év meghatározói döntően a Mexikó és Kolumbia területén zajló események voltak. Felipe Calderón elnök nyílt háborút hirdetett a mexikói drokartellek ellen, ami gyökeres változásokat eredményezett a haderőben. A kartellek elleni harchoz 45 ezer katonát vetettek be szerte az országban, és bár a reguláris haderő alkalmazása az elnök véleménye szerint „sem volt tökéletes megoldás”, de időt adott a további cselekvésre. Szeptember 19-én a szenátus döntött arról, hogy a korábbi két minisztérium – a szárazföldi erők és a légi erő, valamint a haditengerészet minisztériuma – helyett egyesített védelmi minisztériumot alakítanak ki. A hadsereg új dandárszervezetre tért át, és egyesítették a különleges erőket egy 12 zászlóalj méretű szervezetbe. A regionális erők decentralizálásával nagyobb mozgásszabadságot adtak a helyi akciókra, a haditengerészet pedig kifejezetten a tengeri területek ellenőrzésére hoz létre 32 zászlóaljat, valamint két dandár erőben kételtű erőket a 2007–2012 közötti időszakban – ezek 50%-ban már rendelkezésre állnak, és parti őrséggént a haditengerészet részét képezik.

Kolumbia területén a kábítószerkartellek és a kormányellenes FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*) gerillái ellen folyik fegyveres küzdelem évek óta, amelyben az Egyesült Államok jelentős anyagi és katonai támogatást biztosít a Plan Colombia részeként, amely 2000 óta hatmilliárd dollárt biztosított a kábítószerellenes műveletekhez. Ezt 2009. augusztus 30-án a két ország között megkötött védelmi együttműködési szerződés tovább mélyítette, amennyiben – bár amerikai katonai bázisok létesítését nem engedélyezi, de – hozzáférést biztosít az amerikai haderőnek a Palanquero, Apiay és Malambo légi bázi-

sokhoz, valamint két szárazföldi és két haditengerészeti bázishoz, maximálisan 800 fő katonai és 600 fő civil személyzettel.

Alvaro Uribe kormánya a támogatást felhasználva jelentős csapásokat mért a FARC-ra, korábbi 20 ezer főre becsült létszámukat nyolcezerre csökkentve. Válaszképpen azonban a felkelők terrorista módszerekhez folyamodtak, és a városokban a polgári közígazgatás célpontjai ellen intéztek bombatámadásokat. A haderő a folyamatos harcokhoz jelentős átalakuláson ment keresztül, és mind doktrinális, szervezeti szempontból, mind az eszközpark tekintetében a felkelésellenes és irreguláris hadviselés képességei felé mozdult el. Két új hadosztály jött létre, 8 területvédelmi és 16 mobil (gerillaellenes) dandárral, ami összesen 60 zászlóaljra bomlik, magashegységi, lövész, gépkocsizó, tűzszerész és mesterlövész alegységekkel.

A kolumbiai műveletek a szomszédos országokban sem maradtak hatás nélkül: a FARC-gerillák ellen 2008. március 1-jén a kolumbiai légierő által ecuadori területen végrehajtott légitámadás – Ecuador szuverenitásának súlyos megsértése – a fegyveres erő gyökeres reformjának elindítását eredményezte. Azonnal 500 millió dolláros modernizációs tervet hagytak jóvá, amit két hónappal később tízéves strukturális átalakítási tervvé bővítettek, amelynek középpontjában az állandó katonai jelenlét biztosítása áll a kolumbiai határ térségében.

Európa

Az Egyesült Államok mellett Európa államait sújtotta legjobban a pénzügyi és gazdasági válság, ami a védelmi beruházások terén komoly problémákat okozott. Miközben a NATO fennállásának 60. évfordulóját ünnepelte Strasbourg–Kehlben, az újabb bővítés (Albánia és Horvátország), illetve

Venezuela 2008 októberében – kínai segítséggel – pályára állította első műholdját, a *Simón Bolívárt*. Három hónappal később Brazília nyilvánosságra hozta legújabb Nemzeti Védelmi Stratégiáját, amelynek egyik fő prioritása a haditengerészet fejlesztése. Ennek részeként az Amazonas torkolatánál egy a Rio de Janeiro-i haditengerészeti támaszponthoz hasonló kapacitású új támaszpont építését is deklarálták, ahol az ország nukleáris meghajtású tengeralattjárói is állomásozhatnak a jövőben. Eközben **Chile** gazdasági helyzete a világválság ellenére is pozitív maradt a magas nyersanyagárak (réz) következtében, így 2009-ben 10%-kal nőtt a védelmi költségvetés. Ez arányaiban megegyezik azzal, amit a haderő az állami CODELCO bányászati vállalatban meglévő befektetési részesedése után kapott. Az ezt biztosító úgynevezett „réztörvényt” 2009 októberében a parlament újratárgyalta, és az elmúlt évben az 500 millió dollárt jelentő forrást megvonta.

Franciaország visszatérése a katonai struktúrába szintén sikeres volt, és az új stratégiai koncepció kidolgozásáról is döntés született, több válságkezelő művelet komoly terheket rótt a szövetségesekre. Az ISAF-művelet emelkedő katonai és polgári veszteségei megkérdőjelezték a fenntarthatóságot, és több tagállam csapatai kivonását is bejelentette (a holland parlament például 2009 októberében szavazott arról, hogy katonáit 2010 végéig kivonja Afganisztánból). 2009 márciusában kalózkodás elleni haditengerészeti művelet kezdődött *Operation Allied Protector* néven Afrika szarvánál, amit augusztusban az *Operation Ocean Shield* váltott fel.

Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai mechanizmusa 2009-ben már tíz éves volt, de a valós katonai válságreakáló képességek terén a lefolytatott műveletek ellenére még jelentős hiányosságokat lehetett tapasztalni. 2009 márciusában véget ért az EUFOR TCHAD Csádban és a Közép-afrikai Köztársaságban, hogy az ENSZ MINURCAT missziójának adja át a

helyét. 2008 októbere óta zajlott és 2010 szeptemberéig meghosszabbított mandátummal fennmarad a Grúziai megfigyelő misszió (EUMM), amely az orosz–grúz háborút lezáró fegyverszünet ellenőrzésére települt – azonban Abháziába és Dél-Oszétiába nem léphetett be. Az Ádeni-öböl térségében az EU is szerepet vállalt a kalózkodás elleni haditengerészeti műveletekben (*Operation Atalanta*), 2008 decemberétől 2010 decemberéig szóló mandátummal.

A széles körű igények és a még fennálló képességbeli hiányok miatt az elmúlt egy évben a svéd, majd a spanyol EU-elnökség időszakában is kiemelt figyelmet szenteltek a képességfejlesztés kérdésének. 2008. december 11-én az Európai Unió Tanácsa Képességfejlesztési Nyilatkozatában (*Declaration on Strengthening Capabilities*) rámutatott a *Headline Goal 2010* ambíciószintjére és a valós helyzet

közi eltérésre, ami kiterjedt a stratégiai és taktikai légi szállításra, a hírszerzésre és felderítésre, az erők oltalmazására, valamint egyes civil és katonai válságkezelési hiányokra. A *Headline Goal 2010* ugyanis célként határozta meg többek között, hogy az EU képes legyen egyidejűleg két nagyméretű stabilizációs és újjáépítési művelet végrehajtására tízezer fővel és a szükséges civil kontingenssel, legalább két éven keresztül, két gyors reagálást követelő, a harccsoportok által végrehajtott válságkezelő műveletre, kutató-mentő, tengeri és légtér-ellenőrző, humanitárius stb. műveletek széles spektrumára.

Az elmúlt év tapasztalatai azt mutatták, hogy inkább a tagállamok egyes ad hoc csoportjai, mintsem az egész Európai Unió együttes fejlesztési beruházásai törekedtek a képességbeli hiányok csökkentésére. Ilyen volt az Európai Légi Szállítási Flotta létrehozásának terve (*European Air*

Az EU-harccsoportok készenléti rendje 2010–2013 között

Év	Félév	Vezető nemzet	Részt vevő nemzetek
2010	1.	Lengyelország	Lengyelország, Lettország, Litvánia, Németország, Szlovákia
	1.	Nagy-Britannia	Hollandia, Nagy-Britannia
	2.	Olaszország	Olaszország, Románia, Törökország
	2.	Spanyolország	Franciaország, Portugália, Spanyolország
2011	1.	Hollandia	Ausztria, Finnország, Hollandia, Litvánia, Németország
	1.	Svédország	Észtország, Finnország, Írország, Norvégia, Svédország
	2.	Görögország	Bulgária, Ciprus, Görögország, Románia
	2.	<i>Nincs meghatározva</i>	Franciaország, Olaszország, Portugália vagy Spanyolország, vagy Franciaország egyedül
2012	1.	<i>Betöltetlen</i>	<i>Betöltetlen</i>
	1.	<i>Betöltetlen</i>	<i>Betöltetlen</i>
	2.	Olaszország	Magyarország, Olaszország, Szlovénia
	2.	Németország	Ausztria, Csehország, Horvátország, Macedónia, Németország
2013	1.	Lengyelország	Franciaország, Lengyelország, Németország
	1.	<i>Betöltetlen</i>	<i>Betöltetlen</i>
	2.	Nagy-Britannia	Nagy-Britannia, Svédország
	2.	Belgium	Belgium

Transport Fleet) 12 tagállam körében, vagy kilenc állam haditengerészeti képességfejlesztési megállapodása, a *European Carrier Group Interoperability Initiative*. A stratégiai légi szállítási képesség fejlesztésében a NATO *Strategic Airlift Capability* programja jelentett valós alternatívát: a három darab C-17-es szállító repülőgépet Pápa Bázisrepülőterre telepítették. Ugyancsak többnemzeti együttműködésben az EDA keretein belül dolgoznak a szállítóhelikopter-kapacitás fejlesztésén.

Mind a műveletek, mind a képességfejlesztés és modernizáció azonban igen forrásigényes terület, amelyeknek a gazdasági válság hatására csökkenő nemzeti védelmi költségvetések nem kedveztek. A kimutatások szerint 2008-ban csupán 0,5%-os volt a régió GDP-növekedése, 2009-ben pedig 4,8%-os csökkenés volt tapasztalható – a válság pedig Nagy-Britanniát, Németországot és Spanyolországot érintette a legrosszabbul. Nagy-Britanniában teljes fegyverzetbeszerzési programokat töröltek (például a *Future Rapid Effects System*), míg másokat jelentősen csökkentettek (*Future Lynx* helikopterprogram). Pozitív változás még középtávon sem várható: egyes becslések szerint a brit védelmi költségvetés 2016-ra reálértéken akár 11%-kal is csökkenhet. A szűkös forrásokra Franciaország is gyorsan reagált: Elefántcsontpartról 2000 francia katonát tért haza, és a 2008-as Fehér Könyv 2009–2014-es védelmi tervezési teteleit is jelentősen módosítani kellett: évi egymilliárd eurót vontak el például a beszerzésektől (körülbelül 1%-os csökkenés). Európa legerősebb gazdaságában, Németországban a válság ellenére igyekeztek korlátozni a kedvezőtlen hatásokat, ugyanis még folyik a Bundeswehr átfogó transzformációja területvédelmi hagyományos haderőtől modern, mozgékony, széles műveleti

spektrumban alkalmazható haderővé. A fejlesztési prioritások között továbbra is szerepel a stratégiai szállító képesség, a hadszíntéri és globális felderítés, a vezetési és irányítási rendszerek fejlesztése. Minderre a védelmi költségvetés a Military Balance elemzői szerint a következő években sem fog 30 milliárd euró alá csökkenni, ami szimbolikus politikai kérdéssé vált.

Néhány szélsőséges esetet a kisebb államokból is érdemes megemlíteni: Litvánia 2009-es védelmi költségvetését 9%-kal, a 2010-est 36%-kal csökkentette. Ennek következtében még a grúz-orosz háború miatt visszaállítani tervezett sorkötelezettség kérdését is elhalasztották, valamennyi külföldi misszióból visszavonták a katonáikat, miközben járadékcsökkentésre került sor a tiszti állomány körében is. Lettországból a 2009-es csökkentés 21% volt, és ezt a szintet 2013-ig befagyasztották. Az afganisztáni lett részvétel fenntartása érdekében megszüntették a koszovói és boszniai műveletekben való jelenlétet. Lengyelországban a védelmi költségvetés a GDP 1,85%-ára csökkent a törvényben meghatározott minimális 1,95% helyett, de még ezzel is meghaladja az európai NATO-tagállamok átlagát (a GDP 1,65%-a), és bőven felülmúlja a nem NATO-tag államokét (1,15%).

Oroszország

A Dmitrij Medvegyev elnök által 2008-ban meghirdetett haderő-átalakítási és modernizációs program – a gazdasági válság hatásától kevésbé érintve, mint az európai államokban – Nyikolaj Makarov hadseregtábornok, vezérkari főnök szerint „az elmúlt 200 év legradikálisabb változásait fogja előidézni az orosz haderőben.” A 2008-as orosz-grúz háború tanulságait is alapul véve az orosz poli-

tikai és katonai vezetésnek négy tényezővel kell számolnia, amelyek szükségessé teszik az ilyen arányú lépéseket:

- a csökkenő, egyben öregedő orosz társadalomban egyre kevesebb lesz a katonakorba lépő harc képes fiatal, akikkel bármely nagyméretű haderőt fel lehetne tölteni;

- a tömeghadsereg korából hatalmas raktárkészletek állnak rendelkezésre elavult technológiájú haditechnikai eszközökből, amelyeket modern hadviselésben már nem is lehetne alkalmazni alacsony műveleti képességeik miatt;

- a kifejezetten rossz személyi élet- és munkakörülmények (ellátás, bérezés) csökkentik a haderő hatékonyságát, és gyökeret vertek olyan káros jelenségek, mint a bűnözés, korrupció vagy a csapatokon belüli erőszak;

– végül pedig az 1990 óta több hullámban megkezdett védelmi reformokat soha nem sikerült végigvinni, azok egyes haderőnemeknél, területeken párhuzamosan, összehangoltság nélkül folytak, ami egyrészt az átfogó eredmények hiányához, másrészt a fegyveres testületek rivalizálásához és a polgári ellenőrzés tekintélyének jelentős csökkenéséhez vezetett.

A reformtervek szilárd alapját a 2010 elején nyilvánosságra került új Védelmi Doktrína jelenti.

A fegyverzettechnika modernizációja tekintetében a 2010-re vonatkozó elnöki rendelet értelmében „30 szárazföldi (Topol–M) és vízi (Bulava) telepítésű ballisztikus rakétával, 5 Iszkander rakétarendszerrel, mintegy 3000 modern páncélozott járművel, 30 helikopterrel, 28 harci repülőgéppel, három

Becsült orosz védelmi kiadások 2008–2010 között (millió rubel)

A: „Nemzetvédelem” fejezet	2008	2009	2010
Fegyveres Erők	771,7	894,6	945,9
Külső erők mobilizációja	4,6	3,6	2,6
Gazdaság mobilizációja	4,7	4,6	4,9
Kollektív békefenntartás	0,3	0,6	11,1
Katonai nukleáris programok	17,1	19,1	18,8
Nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettség	2,7	4,8	4,4
Alkalmazott K+F	129,7	162,9	137,9
Egyéb	110,1	121,7	127,5
Összesen a „Nemzetvédelem” fejezet	1040,9	1211,9	1253,2
B: Kiegészítő katonai költségvetés			
Belügyi csapatok	54,7	58,2	65,4
Állambiztonsági szervek	147,7	178,9	205,6
Határőrizeti szervek	64,9	79,9	77,6
Zárt városok	n.a.	n.a.	n.a.
Veszélyhelyzetek Minisztériuma	49,9	57,2	60,2
Katonai nyugdíjak	212,0	223,2	240,8
Összesen a kiegészítő katonai költségvetés	529,2	597,4	649,6
Teljes védelmi kiadás (A+B)	1570,1	1809,3	1902,8
A GDP %-ában	3,76	4,46	4,07

nukleáris meghajtású tengeralattjáróval (Borej osztály), egy korvett osztályú csatahajóval és 11 űreszközzel kell ellátnunk a fegyveres erőket. Ezekre egyszerűen szükség van.” Emellett az analóg kommunikációs eszközök teljes körű cseréjét digitális eszközökre 2012-ig végre kellene hajtani az egész haderőben, elsőként pedig az Észak-kaukázusi Katonai Körzetben.

Közel-Kelet és Észak-Afrika

Annak ellenére, hogy az elmúlt évek számtalan nyílt fegyveres összecsapásának lehettünk tanúi a régióban, és 2003 óta Irak a kvázi polgárháború állapotába került, Izrael több korlátozott célú háborút is vívott, Irán pedig nukleáris programot folytat és hordozórakétát fejleszt, a térség katonai kiadásai (a GDP arányában) évről évre csökkentek, átlagosan évi 0,3%-kal (2003-ban 6,21%, 2008-ban 4,71%). Ez természetesen széles körű stabilitást önmagában nem eredményezhetett.

Irakban a *Surge* művelet és a társadalmi frakciók megbékélési (tárgyalási) folyamata 2008 végére lehetővé tette, hogy az Egyesült Államok és Irak kormánya megkösse a stratégiai keretegyezményt (*Strategic Framework Agreement*) és a külföldi fegyveres erők állomásoztatásáról szóló egyezményt (*Status of Forces Agreement*), amelyek az amerikai csapatok kivonását készítették elő. 2009 júniusára az amerikai csapatok átadták a városok ellenőrzését az iraki biztonsági erőknek, decemberre pedig szerepük tanácsadásra, kiképzésre és támogató feladatokra korlátozódott. A megállapodások értelmében 2010 augusztusára az amerikai csapatok létszáma 50 ezerre csökken, a „teljes kivonás” pedig 2011 végéig esedékes (kivéve azt az öt tanácsadó és tá-

mogató dandárt, amelyekről korábban már szoltunk).

A legnagyobb feladat ebben az időszakban az iraki haderő kiképzése. A Military Balance 2010 szerkesztésének idején (2009. november) az iraki hadsereg 13 gyalogos és egy gépesített hadosztályból állt (55 dandár, 185 kiképzett zászlóalj), ezek nagy része azonban amerikai értékelés szerint felkeléssel szembenes műveleteket csak amerikai támogatással vagy éppen amerikai csapatokkal együttműködve képesek végrehajtani, önállóan nem. Sokatmondó adat, hogy a katonák 15%-a írástudatlan, miközben 25% a hadsereg saját képzettségi követelményeinek sem felel meg, és jelentős a tisztek hiánya is. A kiképzés folyamatát szintén erősen hátráltatja az elterjedt korrupció, valamint a vallási és etnikai megosztottság a tiszti karban.

Irán esetében a kérdéses fejlettségű és célú nukleáris program mellett fontos mérőföldkő volt, amikor 2009 februárjában Sahab-3 rakétával állították pályára az első alacsony pályán keringő iráni műholdat. E rakéta képes nukleáris robbanófej hordozására is, és 1300 kilométeres hatósugarával fenyegetést jelent Izrael, Törökország és Szaúd-Arábia városaira is. Izrael válaszul felszíni hajóegységet vezényelt a Vörös-tengerre 2009 közepén, és azóta is bizonytalanságot generál egy esetleges katonai akcióval kapcsolatos szándékairól. Az ország védelmi lehetőségeit erősíti az Egyesült Államokkal újabb tíz évre kötött 30 milliárd dolláros katonai segélyegyezmény, ami 25%-os emelkedést jelent az előző évtizedhez képest. Az izraeli védelmi stratégia a 2008–2012-es időszakra (*Tefen 2012*) alapvetően négy forgatókönyvvel számol: hagyományos háború Szíriával, rakétatámadás Iránból, instabilitás a szomszédos mérsékelt arab országokban, és aszimmetrikus terrortámadások.

Szubszaharai Afrika

A Szaharától délre fekvő afrikai államok stratégiai jelentősége az elmúlt években újraértékelődött a potenciális nyersanyagforrások feltárása és az ezekért folytatott versenyfutás következtében. E források elég jelentősek ahhoz, hogy a nagyhatalmak – különösképpen az Egyesült Államok és Kína – figyelmét is magukra vonják. Kína térnyerése fokozódik: a térség harmadik legnagyobb kereskedelmi partnerévé lépett elő az USA és az Európai Unió után, és különösen szoros a kapcsolata néhány állammal, mint például a régió második legnagyobb kőolajkincsével rendelkező Angolával. Az Egyesült Államok pedig a CENTCOM korábbi műveleti területéből 2008-ban különítette el az Afrikai Stratégiai Parancsnokságot (AFRICOM), és növelte a haditengerészeti jelenlétet a térség kikötőiben.

Továbbra is heves konfliktusok zajlanak Szudánban (az ENSZ UNAMID-missziója) és a szomszédos Csádban (az EUFOR TSCHAD után az ENSZ MINURCAT missziója), Szomáliában és annak partjainál (Operation Atalanta, Operation Ocean Shield), valamint a Kongói Demokratikus Köztársaságban, ahol a MONUC-misszió 19 ezer katonával és 1,35 milliárd dolláros éves költségvetéssel jelenleg a legnagyobb békefenntartó műveletként zajlik.

Dél- és Közép-Ázsia

Közép- és Dél-Ázsia országainak biztonsági problémái szorosan összefüggnek egymással, különösképpen az afgán–pakisztáni határtérségből tovagyűrűző szélsőséges erőszak és terrorizmus kapcsán. Az indiai Mumbaiban 2008. november 26–28-án elkövetett terrortámadás, amely 163 halálos

áldozattal járt, tovább rontotta India és Pakisztán egyébként is feszült viszonyát. Pakisztán egyes régiói ugyanis – a szövetségi irányítás alá tartozó Törzsi Területek és az Északnyugati Határtartomány – több szélsőséges iszlámista szervezet (például a Lashkar-e-Tayiba, a Tehrik-e-Taliban) menedékévé váltak (számukat 10–20 ezer fegyveres közé teszik), amelyek nemcsak az afganisztáni tálibokat segítik, hanem a szomszédos hindu Indiában is több jelentős támadást hajtottak végre. Ennek fényében India belbiztonsági és félkatonai erőit jelentős mértékben megerősítette az elmúlt évben – ehhez a 2009–2010-es védelmi költségvetés összegét mintegy 30%-kal 32 milliárd dollárra emelték. Összességében a haderőnek biztosított prioritást igazolja, hogy 2000 és 2009 között középtávon is 50%-kal nőtt a védelmi költségvetés, amit az éves átlagban 8,75%-os GDP-növekedés táplált.

Eközben a 2009-ben nyilvánosságra hozott haditengerészeti doktrína öntudatos szerepet körvonalazott: „mint a legnépesebb demokráciának és felemelkedő fejlett gazdaságnak, Indiának felelős globális szereplőként tennie kell a béke, stabilitás és fejlődés kiterjesztéséért, amely szerepét nemzetközileg is elismerik”. Ennek megfelelően jelentős haditengerészeti fejlesztési programot hirdettek meg, aminek már részét képezi a 2009 júliusában vízre bocsátott első saját gyártmányú nukleáris meghajtású tengeralattjáró, az INS Arihant, ami várhatóan 2012-ben áll szolgálatba, csakúgy, mint az egykori orosz Admiral Gorskov repülőgép-hordozó, amelyet később két további, már saját építésű hordozó követ. Még ebben az évben beszerzik első Akula osztályú nukleáris meghajtású tengeralattjárójukat is Oroszországtól.

Az ország és a régió biztonságát pozitívan érinti a Srí Lanka-i polgárháború lezá-

rulása (1983–2009) a Tamil Tigrisek és a kormányerők között. Becslések szerint a fegyveres konfliktus kitörése óta 80–100 ezer ember vesztette életét, és mintegy 300 ezer tamil kényszerült elhagyni otthonát. A harcok utolsó fázisában, 2006 nyara óta több mint hatezer kormánykatonára és 22 ezer felkelő vesztette életét, és közel 30 ezer kormánykatonára sebesült meg.

Pakisztánban a nyugati határ térségébe a szélsőséges csoportokat támogató helyi törzsek ellen közel 120 ezer katonát vezényeltek, de a véres harcok következtében sem sikerült a területet pacifikálni, ráadásul az afganisztáni határ is átjárható maradt a tálib fegyveresek és utánpótlásuk számára. Ezt a problémát az Egyesült Államok által nagy számban végrehajtott UAV-csapás sem oldotta meg, és bár olykor precíz csapásokkal érzékeny veszteséget okoztak a szervezetek vezetésében, több esetben civil célpontokat értek és polgári áldozatokat követeltek a támadások.

A határ túloldalán, Afganisztánban a NATO stabilizációs művelete gyökeresen átalakított stratégiával kíván eredményt elérni: 2009 januárjában látott napvilágot Obama amerikai elnök Afganisztán–Pakisztán stratégiája, amely a fentiekre tekintettel a szomszédos államokkal szoros együttműködést igyekezett kialakítani. Eközben a felkelők által végrehajtott támadások száma 60%-kal nőtt 2008 októberé és 2009 áprilisa között. A továbbiakban határozott szövetséges katonai műveletekkel igyekeznek megtisztítani a felkelők főbb bázissterületeit Dél- és Kelet-Afganisztánban, majd erősítve a kormányzat tevékenységét és növelve az afgán biztonsági erők képességeit, törekszenek az irányítás átadására a külföldiből afgán, a katonáiból civil kezekbe, a stabilitás társadalmi támogatottságának megteremtését remélve.

Kelet-Ázsia

2009. október 1-jén Pekingben a Kínai Népköztársaság és a Népi Felszabadító Hadsereg fennállásának 60. évfordulóját ünnepelték – mely alkalommal a korábbiaktól eltérően a légierő, a haditengerészet és a hadászati rakétacsapatok („második tűzéréség”) kiemelt figyelmet kaptak a szárazföldi haderőhöz képest. Ez is azt támasztotta alá, amit a 2008 végén nyilvánosságra hozott Fehér Könyv is tartalmazott: Kína „történelmi fordulóponthoz érkezett”, és a magabiztossá váló haderőnek a hagyományos szárazföldi hadműveleteken túlmenően magas technikai színvonalú eszközökkel megvívott összhaderőnemi műveletekre, aszimmetrikus műveletekre, terrorellenes és felkeléssel ellenes műveletekre, tengeri kíséretre is készen kell állni.

A kínai haderőről és védelmi kiadásokról nyilvánosságra hozott adatok mennyiségéről és hitelességéről sokat elmond, hogy a Military Balance is az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának becsléseit közli, amely a modernizálás látványos üteméről számol be. Eszerint 2008-ban a kínai haditengerészeti felszíni erők 25%-a volt modernnek tekinthető, a 2004-es 7%-hoz képest, a tengeralattjáró flotta 46%-a (a 2004-es kevesebb mint 10%-hoz képest), míg a légierő 20%-a (a korábbi 5%-hoz képest) állt modern egységekből. A tengeri jelenlét erősítését szolgálja a hagyományos és nukleáris tengeralattjárók öt típusának folyamatban lévő beszerzése, valamint a mintegy 75 nagyobb hajóegységre becsült felszíni flotta. Utóbbit erősítheti a közeljövőben repülőgép-hordozók beszerzése vagy önálló hajóegységek építése.

Ezzel egyidejűleg Tajvan hadereje jelentős átalakulás küszöbén áll: a 2009 elején kiadott első Négyéves Védelmi Felülvizsgálat célul tűzte ki az önkéntes haderő ki-

alakítását egy ötéves periódusban, amikor létszáma is közel 20%-kal csökkenne, 210 500 főre. Az eszközök modernizációja is tovább folytatódott, döntően az Egyesült Államoktól beszerzett új fegyverekkel: Apache és Black Hawk helikopterekkel, Patriot-3 rakétavédelmi komplexumokkal, Harpoon irányított rakétákkal – azonban a régóta vágyott F-16 vadászrepülőgépekre (vagy F-22, F-35 repülőkre) nem tudtak szert tenni.

Japán biztonságát a 2009. áprilisi és májusi észak-koreai rakétakísérlet és nuk-

leáris robbantás kapcsán érte fenyegetés, ami lépéskényszert okozott az ország politikai vezetésének. A haditengerészeti jelenlétet erősítő intézkedések mellett meghatározó lépés volt, hogy Japán több pontján és a környező vizeken telepítették a ballisztikus rakétavédelmi rendszer elemét (PAC-3). A másik kulcskérdéssé az amerikai bilaterális védelmi együttműködés és az amerikai csapatok Japánban állomásoztatásának felülvizsgálata vált Hatojama Jukio miniszterelnökké választását, 2009 szeptemberét követően. ■